

INARIN KUNNAN HYVINVOINTIKERTOMUS 2017–2020

Hyvinvointityöryhmä 14.3.2018
Sivistyslautakunta 21.3.2018 § 25
Sosiaali- ja terveyslautakunta 27.3.2018 § 18
Tekninen lautakunta 28.3.2018 § 28

Sisällys

1	Hyvinvointia edistävä toiminta valtuustokaudella 2013–2016	3
2	Johtopäätökset ja kehittämissuositukset	8
3	Kuntastrategian painopisteet ja linjaukset	10
4	Hyvinvoinnin edistämistä tukeva työ ja ohjelmat	11
5	Hyvinvointisuunnitelma valtuustokaudelle 2017–2020	13
6	Suunnitelman hyväksyminen	22
7	Indikaattorit kaavioina	22

OSA I VÄESTÖN HYVINVOINNIN KEHITYS VALTUUSTOKAUDELLA 2013 - 2016

Kunnan tehtävänä on tarjota kaikille asukkaalleen yhtäläiset edellytykset hyvinvointiin ja terveen elämään. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuuluu kunnan kaikille toimialoille. Se on suunnitelmallista vaikuttamista hyvinvoinnin ja terveyden taustoihin, kuten elintapoihin, elinoloihin, ympäristöön ja palvelujen toimivuuteen ja saatavuuteen. Kuntalain (410/2015) mukaan kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkaalleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla. Terveydenhuoltolain (1326/2010) 12 § velvoittaa kuntia seuraamaan asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin sekä kunnan palveluissa toteutettuja toimenpiteitä, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Terveydenhuoltolaki edellyttää mm. hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteiden luomista, yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa ja hyvinvointikertomuksen laatimista.

Terveydenhuoltolain mukaan kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutetuista toimenpiteistä on raportoitava valtuustolle vuosittain ja kerran valtuustokaudella on valmistettava laajempi hyvinvointikertomus. Hyvinvointikertomus on tiivis, eri hallinnonalojen asiantuntijoiden yhdessä laatima katsaus. Kertomus toimii valmistelijoiden työvälineenä hyvinvointitiedon kokonaisuudessa, raportoinnissa ja seurannassa sekä resursoinnin suunnittelussa. Luottamushenkilöille se on työväline päätöksenteossa, resursoinnissa ja vaikuttavuuden arvioinnissa. Keskeistä on terveys kaikissa politiikoissa -ajattelutapa sekä terveyseronäkökulman saattaminen pysyväksi osaksi hallinnon ja käytännön toimintaa. Eriarvoisuuteen voidaan vaikuttaa muun muassa talous-, työllisyys-, koulutus-, asunto-, alue-, sosiaali- ja terveyspolitiikan sekä yhdyskuntasuunnittelun ratkaisuin. Kokonaisvaltainen näkemys auttaa ymmärtämään hyvinvointi- ja terveyserojen syitä ja kaventamisen mahdollisuuksia.

1 Hyvinvointia edistävä toiminta valtuustokaudella 2013–2016

Toimintaympäristö

Inarin väkiluku laski vuoteen 2015 asti, mutta kääntyi nousuun vuonna 2016 ollen 6 825 positiivisen nettomuuton ansiosta. Lasten syntyvyys ei kuitenkaan ole kasvanut, vaan se on vaihdellut vuosittain 40–60 välillä. Väestörakenteessa työikäisten määrä on hieman laskenut ja ikäihmisten määrä on kasvanut. Lapsiperheiden osuus perheistä on pysynyt 32 prosentin tuntumassa koko valtuustokauden. Demografinen eli väestöllinen huoltosuhde (lasten ja eläkeikäisten määrä sataa työikäistä kohden) on valtuustokauden aikana noussut 52,8 %:sta 57,8 %:iin.

Lapset ja nuoret

Neuvolapalvelukäyntien määrä on ollut vuosien ajan enemmän kuin Lapissa keskimäärin ja koulu-terveydenhuollon käyntien määrät ovat myös nousseet. Kouluterveyskyselyn mukaan koululaisilla asiat ovat jokseenkin hyvin. Kuitenkin esim. kiusaamista esiintyy edelleen erityisesti alakoululaisilla ja yhä on nuoria, joilla ei ole yhtään läheistä ystävää. Liikunnan harrastaminen ei ole lisääntynyt, mutta ylipainoisten lasten määrä hieman laskenut. Kuitenkin neljäsosa 8.-9. luokkalaisista koki olevansa ylipainoinen. Merkittävää on, että inarilaisista nuorista yli puolet ei syö aamupalaa joka aamu (4.-5. luokkalaisista 20 %) ja koululounaan pääruuan päivittäin jättää syömättä 40 % (4.-5. luokkalaisista 20 %). Peruskoulun päättäneistä vuosina 2013–2016 kaikki saivat päättötodistuksen ja nuorille järjestyi jatkokoulutus tms. paikka yhdeksännen luokan jälkeen. Esi- ja perusopetuksen

kouluverkkoa supistettiin vuonna 2015, kun Törmäsen koulun oppilaat siirrettiin Ivalon alakouluun.

Eriyistä huolenpitoa, kasvatusta ja opetusta tarvitsevien lasten määrä on valtuustokaudella kasvanut. Esim. lastensuojeluilmoitusten määrä nousi vuoteen 2015 asti, jonka jälkeen ilmoitusten määrä kääntyi laskuun. Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteissä olevien lasten määrä laski samassa suhteessa lastensuojeluilmoitusten kanssa. Inarissa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä oli 9 vuonna 2016 ja se vastaa valtakunnallista keskiarvoa. Lastensuojeluun lisättiin sosiaalityöntekijäresursseja vuosina 2015–2016.

Vuonna 2013 kunnassa päätettiin ottaa käyttöön Lapset puheeksi -toimintamalli kaikille viisivuotiaille. Toimintamalli koostuu keskusteluista, joissa vahvistetaan vanhemmuutta, lapsen ja vanhemman myönteistä suhdetta sekä lapsen turvallista ja sujuvaa arkea. Toimintamallin käyttöönotto varhaiskasvatuksessa, neuvolatoiminnassa ja peruskoulussa ei kuitenkaan ole edennyt suunnitelman mukaisesti.

Sosiaalihuoltolain mukaisia perhepalveluja on lisätty. Avunsaanti ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Kotipalvelun käyttö on kuitenkin ollut vähäistä, eikä se saavuta tarvitsijoita. Kunnassa on ostettu toimintaterapeutin palveluja vuodesta 2015 alkaen. Kuntaan perustettiin myös koulukuraattorin toimi vuonna 2015. Varhaiskasvatusta on järjestetty päiväkotitai perhepäivähoitona lapsen omalla äidinkielellä. Inarissa 3-5 -vuotiaista lapsista jopa 91,7 % oli päivähoitossa kun valtakunnallinen keskiarvo oli 68 %. Kunta järjestää myös tarvittaessa ensimmäisen luokan oppilaille koulun lomien aikana sekä ensimmäisen ja toisen luokan oppilaille tarvittaessa vuoroa ja varhaiskasvatusta sosiaalisten syiden vuoksi. Kunnassa on myös käytössä harkinnanvarainen kotihoidontuen kuntalisä. Lapsiperheiden palvelut Inarin kunnassa -opas on tehty 2014. Oppaaseen on koottu lapsiperheille suunnatut palvelut ja eri toimijoiden yhteystiedot. Opas päivitetään vuonna 2018.

Kunnan kahdessa nuorisotilassa, Stönöllä Ivalossa ja Vintillä Inarissa, on järjestetty säännöllistä avointa toimintaa, nuorisotapahtumia, retkiä sekä osallisuuskasvatusta. Viestintäpaja on sosiaalisen työllistämisen tuottaja kuntouttavan työtoiminnan ohella. Nuorten työllistäminen on nyt muuttunut palkkatukimäärärahojen loputtua/rahoituksen muututtua. Etsivä löytää -työllä on pyritty löytämään ne nuoret, jotka syystä tai toisesta ovat pudonneet yhteiskunnallisten tukitoimien ulkopuolelle. Etsivää nuorisotyötä on suunnattu myös Inarin ja Ivalon yläkouluille. Nuorisovaltuusto (NuVa) toimii aktiivisesti nuorten asioiden parantamiseksi ja se mm. asettaa ns. kärkihankkeita vuosittain.

Koulupoliiseiksi on nimetty 2 poliisia. He vierailevat mahdollisuuksien mukaan päiväkodeilla, kielipesissä ja kouluissa. Ennaltaehkäisevää toimintaa ei ole pystytty resurssipulan takia tekemään haluttua/tarvittavaa määrää.

Valtuustokaudella lastensuojelun kehittämistyöryhmä valmisteli uutta lasten ja nuorten hyvinvointiohjelmää, jonka valtuusto hyväksyi vuonna 2017. Ohjelman päätavoitteiksi valittiin resurssien kohdentaminen ja lisääminen ennaltaehkäisevään työhön, yhteistyömallisen kehittäminen ja päällekkäisen työn välttäminen sekä tehokas palveluista tiedottaminen.

Ikäihmiset

Ikääntyvien määrän lisääntyessä kotihoitoon on menneellä valtuustokaudella panostettu. Päiväpalvelutoimintaa on järjestetty säännöllisesti. Vammaispalvelulain mukaiset palvelut ja palvelusuunnitelmien laadinta yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa ovat lisääntyneet. Tehostettua palveluasumista on lisätty sekä omana toimintana että ostopalveluna. Sopivia asuntoja ei ole edelleenkaan tarpeeksi. Kotihoidossa, palveluasumisessa ja laitoshoidossa on otettu käyttöön RAI - arviointi- ja seuranta järjestelmä.

Muistisairaiden hoitopolkua on kehitetty yhdessä vanhussosiaalityön kanssa ja muistihoitajan työaikaa on lisätty. Geriatriin palveluja on saatu säännöllisesti ja näin hoidon suunnittelu ja arviointi on tehostunut. Päiväpalvelutoiminta on ollut aktiivista ja osallistujia on runsaasti. Yhteistyö eri toimijoiden välillä toimii esim. kotipalvelun ja seurakunnan välillä. Hyvinvointia ja terveyttä edistävät kotikäynnit 75 -vuotiaille ovat vakiintuneet käytännöksi ja vanhusneuvola toimii säännöllisesti. Palveluohjausta ja teknologian hyödyntämistä tulee edelleen lisätä.

Vanhuspalvelulain mukainen Inarin kunnan suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi on hyväksytty valtuustossa vuosille 2016–2019. Ikäihmisten palveluopasta ei ole uusittu ja se uusitaan vuoden 2018 aikana. Siihen kootaan ikäihmiselle suunnatut palvelut ja eri toimijoiden yhteystiedot.

Työttömät

Työllisyystilanne huononi vuosina 2013–2014, mutta vuodesta 2015 alkaen tilanne on parantunut. Vuonna 2016 työttömyysaste oli 13,8 (17,8 % vuonna 2014). Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä nousi valtuustokaudella 23 %:sta 32 %:iin. Nuorisotyöttömien osuus 18–24 -vuotiaasta työvoimasta taas laski 19,4 %:sta 11,4 %:iin. Koulutuksen ulkopuolelle jää nuoria edelleen, vaikka esim. nuorten työllistämistoimen piirissä on nyt enemmän nuoria, joilla on jokin jatkokoulutus. Työ- ja toimintakyvyn arviointimallia on kehitetty yhteistyössä työttömien palveluohjaajan, te- keskuksen, Kelan ja terveydenhuollon kanssa. Kunnan eri toimipisteet ovat olleet mukana työkokeilupisteinä ja uusia vaihtoehtoja on etsitty koko ajan. Vuonna 2016 kuntouttavassa työtoiminnassa oli yhteensä 30 henkilöä ja heistä alle 25 -vuotiaita oli 10. Kuntouttavassa työtoiminnassa oleville on tarjottu maksuton ateria kannustuksena toimintaan. Kunnan eri osastoille oli kesätöissä 57 nuorta ja kesätyötukea myönnettiin 12 yritykselle, jotka työllistivät 29 nuorta. Talous- ja velkaneuvonnassa uusia asiakkaita oli 85 ja jonotusaika on ollut n. 7 arkipäivää.

Vapaa-ajan palvelut

Inarin kansalaisopiston kurseja järjestettiin eri kylillä kunnan alueella. Senioriväestö, eläkeläiset, työttömät ja opiskelijat ovat saaneet alennusta kurssi-/käyntimaksuista. Kirjaston palveluja tarjottiin kahden toimipisteen (Ivalo ja Inari) ja kirjastoauton avulla. Uusi kirjastoauto otettiin käyttöön vuonna 2017. Elokuvateatteri Aslak digitalisoitiin vuonna 2013 ja näytöksiä on järjestetty useita kertoja viikossa.

Liikuntatoimi on järjestänyt erilaisia liikuntatapahtumia ja matalan kynnyksen liikuntakerhoja eri kylillä. Ohjaustoiminnassa painottui erityisryhmät ja koululaiset. Yli 70 -vuotiaat ovat saaneet maksutta käyttää kuntosalin ja uimahallin palveluja. Kunta on tukenut yhdistysten toimintaa mm. toiminta-avustuksilla, maksuttomilla liikuntavuoroilla ohjatuille ryhmille sekä järjestämällä kuljetuksia erilaisiin tapahtumiin. Kunta on valtuustokaudella investoinut liikuntapaikkoihin Ivalossa, Inarissa, Saariselällä ja Sevettijärvellä. Työnantajat ovat kustantaneet esim. tyky- tai smartum -kuntosetelin

työntekijöilleen, joita voi hyödyntää kunnan kulttuuri-, liikunta- tai kansalaisopistojen maksuihin. Kirjasto on jatkanut urheiluvälineiden lainaamista.

Kunnassa on hyvät ulkoilu- ja liikuntamahdollisuudet: satoja kilometrejä valaistuja latuja/kuntopolkuja, valaisemattomia latuja/kuntopolkuja, kymmeniä tulipaikkoja ja autiotupia, pyöräilyreittejä, lumikenkäreittejä, koiralatuja, yli tuhat kilometriä kelkkareittejä ja -uria, kymmenittäin veneenlaskuluiskia sekä satamia.

Päihdetyö

Selvä Peli -työryhmä toimii laajasti nuorten hyvinvoinnin puolesta ja työskentelee yhteistyössä eri viranomaistahojen ja vapaaehtoisten kanssa. Työryhmän kautta on toteutettu säännöllisesti mm. Tullaan tutuiksi -harrastemessut, koulujen päätöspäivän Game over -tapahtuma sekä Selvästi riippumaton -päihdevalistustapahtuma 5- ja 6 luokkalaisille. Tapahtumissa päihteiden käyttöön liittyvät haitat ym. ovat tulleet esille ja tällä on ollut päihteiden käyttöä vähentävä vaikutus. Nuorten humalajuominen on vuonna 2017 tehdyn kouluterveyskyselyn mukaan vähentynyt edelleen. 8. – 9. luokkalaisista oli tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa 4,4 %, kun luku vuonna 2013 oli 12,2 %. Muutos on huomattava.

Aikuisten päihde- ja mielenterveyskuntoutujien matalan kynnyksen kohtaamispaikkana päiväkeskus Valkaman on vakiinnuttanut toimintansa. Ns. mini-interventioiden käyttöä on edelleen lisättävä (esim. Audit). Tilastojen mukaan poliisin tietoon tulleet huumausainerikokset ovat lisääntyneet ollen 7,6/1000 asukasta kohden vuonna 2016 (2,5/1000 asukasta vuonna 2013). Nuorten aikuisten kannabiksen käyttö näkyy mm. päihdetyöntekijän työssä. Rattijuopumukset ovat sitä vastoin laskeneet (9,3 → 5,7). Samoin päihtyneiden säilönotot ovat vähentyneet (16,5 → 11).

Saamenkieliset palvelut

Saamenkielisten palvelujen saatavuutta on edistetty mm. oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön valtionavustusten turvin. Pätevien saamenkielisten työntekijöiden rekrytointi on ollut haasteellista. Perusopetuksessa olevat voivat opiskella saamenkielisessä opetuksessa. Saamenkieltä voi opiskella myös ns. vieraana kielenä. Kunnan henkilöstön saamenkielen opiskelua on tuettu. Varhaiskasvatuksen puolella on järjestetty äidinkielistä pohjoissaamenkielistä hoitoa sekä kielipesätoimintaa inarinsaamen-, koltansaamen- ja pohjoissaamenkielisenä. Pohjoissaamenkielistä kielikylpyryhmätoimintaa voitiin työntekijäpuutteen vuoksi järjestää vain määräaikaisesti.

Saamelaiskäräjien selvitysten mukaan saamenkielisten oikeudet saamenkielisiin palveluihin toteutuvat heikosti saamelaisten kotiseutualueella. Parhaiten on ollut tarjolla saamenkielistä varhaiskasvatusta, kielipesätoimintaa ja ikäihmisten palveluja. Sosiaali- ja terveysministeriön valtionavustuksella on turvattu saamenkielisiä palveluja pääasiassa kotihoitoon ja palveluasumiseen.

Hankkeet

Ideat kehiin -hankkeessa (v. 2015) selvitettiin Inarin kylien kehittämis- ja investointitarpeet yhteistyössä kyläyhdistyksien, kylien muiden toimijoiden ja Inarin kunnan kanssa. Hankkeen tavoitteena oli Inarin kylien elinvoimaisuuden lisääminen kehittämällä kylien viihtyvyyttä sekä palveluiden saatavuutta siten, että asukkaat tuntevat elämisen mielekkääksi ja turvalliseksi omassa kotikylässään. Toimintaan sitoutui 11 kyläyhdistystä (Koppelo, Kaamanen, Menesjärvi, Saariselkä, Näätämö, Keväjärvi, Inarin kirkonkylä, Paatsjoki-Nellim, Törmänen, Partakko ja Akujärvi). Kyläyhdistykset määrittivät kyliensä tarpeiden pohjalta omat kärkihankkeensa siihen liittyvät investoinnit sekä työllis-

syyteen liittyvät mahdollisuudet ja nämä kirjattiin kyläsuunnitelmaan. Kyläsuunnitelmiin kerättiin myös kylien muut tarpeet, joten kylät ja myös Inarin kunta voi hyödyntää tuloksia suunnitellessaan investointeja ja alueen kehittämistä.

Kunta osallistuu Maaseudun arjen palveluverkosto -hankkeeseen vuosina 2016 - 2018. Hankkeessa käytetään arjen turvan toimintamallia. Arjen turvan toimintamallin tavoitteena on avoimen verkostotyön rakentuminen ja tehostaminen kuntalaisten hyvinvoinnin, terveyden ja elinvoiman edistämiseksi ja monipuolisten palveluiden turvaamiseksi. Käytännössä se tarkoittaa, että tehdään hyvinvointi- ja turvallisuustyön toimintamalli kuntatasolla. Luodaan yhteinen tavoite ja tavoitteellinen yhteistyö ja näin saadaan paikallisten resurssien parempi koordinointi ja hyödyntäminen koko yhteisön eduksi. Koordinoimalla kaikkea kunnan toimintaa ja toimien tasavertaisessa kumppanuudessa saadaan aikaan hyvinvointia.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen aktiivisuus

THL:n TEAviisari kuvaa kunnan toimintaa asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Tarkasteltaessa Inarin tuloksia valtuustokaudella voidaan todeta, että väestön terveydentilan seuranta, terveyden edistämiseksi strategisessa johtamisessa ja ikäryhmittäisten tavoitteiden huomioiminen kunnan toiminta- ja taloussuunnitelmassa on huomioitu kunnan suunnitelmissa ja toiminnassa. Kehitettävää on kuitenkin vielä. Esimerkiksi valtuustolle ei suunnitelmallisesti raportoida väestön terveydentilasta tai terveyseroista. Myös kuntalaisten osallisuuden edistämässä on parantamisen varaa.

Kuntaliiton ARTTU2-tutkimusohjelma on selvittänyt kunnissa toteutettujen ja tulevien uudistusten tuomien muutosten vaikutuksia kuntiin ja kuntalaisiin. Inarin kunta on osallistunut tutkimusohjelman kuntalaiskyselyyn vuonna 2015 ja 2017. Kuntalaiset olivat tyytyväisimpiä terveystalvetaista äitiys- ja lastenneuvolapalveluihin sekä hammashoitoon sekä sosiaalipalveluista vanhusten kotipalveluun ja vammaispalveluihin. Vähiten tyytyväisiä oltiin mielenterveys- ja päihdepalveluihin sekä lapsiperheiden kotipalveluun. Koulutus- ja sivistyspalvelun osalta tyytyväisimpiä oltiin kirjasto- ja liikuntapalveluihin sekä 1.-6. luokkien perusopetukseen ja lukiokoulutukseen. Vähiten tyytyväisiä oltiin oppilas/opiskelijahuoltoon ja erityisopetukseen. Teknisten palvelujen osalta tyytyväisimpiä oltiin kierrätystoiminnan ja kunnallistekniikan toimivuuteen. Vähiten tyytyväisiä oltiin kunnalliseen asunto- ja tonttitarjontaan.

2 Johtopäätökset ja kehittämissuositukset

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on toimintaa, jolla tuetaan ihmisten mahdollisuuksia hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden sekä työ- ja toimintakyvyn ylläpitoon ja parantamiseen. Kunnan tehtävänä on luoda näitä mahdollisuuksia pitämällä huolta voimavaroista ja olosuhteista, jotka tukevat hyvinvointia ja terveyttä. Kunnan hyte -työstä on puuttunut suunnitelmallisuus, sen vastuutaho on ollut epäselvä ja poikkihallinnollisessa yhteistyössä on kehitettävää. Kuntalaisten ja asiakkaiden osallistamisessa on myös paljon kehitettävää ja palveluista tiedottamista on lisättävä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen tulee nähdä koko kunnan tehtävänä, työssä tulisi olla selkeä rakenne ja vastuutaho. Hyvinvointikertomuksen tulisi olla todellinen työkalu kunnan strategia-työssä sekä talous- ja toimintasuunnittelussa.

Lasten ja perheiden peruspalvelut ovat hyvällä tasolla, mutta kouluterveyskyselyt ja lastensuojelun tilastot osoittavat, että erityisesti tulee panostaa ennaltaehkäisevään toimintaan. Lapsiperheitä voidaan tukea enemmän varhaisessa vaiheessa mm. lapsiperheiden kotipalvelun ja ennalta ehkäisevän perhetyön avulla. Lasten liikkumiseen ja ravitsemukseen tulee edelleen kiinnittää huomiota. Haastavissa tilanteissa tarvitaan eri toimialojen moniammatillista yhteistyötä. Lapset puheeksi -toimintamalli on nostettu Inarin kunnan lasten ja nuorten hyvinvointiohjelmassa keskeiseksi toimenpiteeksi.

Vaikka työttömyys on vähentynyt, on pitkäaikaistyöttömien määrä kasvanut. Pitkään jatkunut työttömyys vaikuttaa laaja-alaisesti koko perheen hyvinvointiin. Pitkäaikaistyöttömien palveluprosesseja ja osallisuutta tulee kehittää ja löytää uusia keinoja syrjäytymisen ehkäisyyn.

Ehkäisevässä ja korjaavassa päihde- ja mielenterveystyössä voidaan kehittää yhteistyötä eri toimialojen ja kolmannen sektorin kanssa. Nuorten päihteiden käytön vähentyminen osoittaa, että kunnassa on tehty oikeita toimenpiteitä pitkäjänteisesti. Toisaalta nuorten myönteinen suhtautuminen kannabikseen edellyttää, että pitkäjänteistä työtä jatketaan.

Ikäihmisten määrän kasvu aiheuttaa lisääntyviä palvelutarpeita kaikille toimialoille, mutta erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollolle. Olennaisen tärkeää on panostaa kotona asumisen tukemiseen esteettömän asuntotarjonnan, kotihoidon ja kuntoutuksen keinoin. Ikäihmisten liikkumiseen ja ravitsemukseen liittyviä käytäntöjä tulisi kehittää toimintakyvyn edistämiseksi. Teknologian tuomia ratkaisuja turvalliseen asumiseen ja toimintakyvyn edistämiseen tulee edelleen kokeilla ja ottaa käyttöön.

Turvallinen asuin- ja elinympäristö on keskeinen hyvinvointitekijä. Esteetön ympäristö ja hyvä kunnossapito ehkäisevät tapaturmia ja voivat innostaa liikkumiseen. Julkinen liikenne ja palveluliikenne osaltaan mahdollistavat asumisen kuntakeskusten ulkopuolella.

OSA II HYVINVOINTISUUNNITELMA VALTUUSTOKAUDELLE 2017 - 2020

Kuntastrategiaa uudistettaessa vuonna 2016 tehtiin SWOT -analyysi Inarin kunnan vahvuuksista, heikkouksista, mahdollisuuksista ja uhista vuoteen 2020.

VAHVUUDET

- sijainti ja kansainvälisyys
- monipuolinen luonto
- viihtyisä ja turvallinen elinympäristö ja hyvä elämänlaatu
- monikulttuurisuus/saamelaisuus on luontaisesti läsnä
- kuntatalous ja kuntapalvelut
- vahva perinne ja osaaminen matkailupalveluissa
- yhteensovittava ja tarkoituksenmukainen maankäyttö
- erottuu imagoltaan positiivisella tavalla Lapin kuntien joukossa

HEIKKOUEDET

- työllisyysaste
- asuntotarjonta
- heikko yhteisöllisyys
- liikenneyhteydet
- alkutuotannon (maa-, metsä-, poro- ja kalatalous) nykytila ja luonnonvarojen käyttö
- kunnan vuorovaikutus ja yhteistyö eri sidosryhmien kanssa
- kiinteistökannan nykytila

MAHDOLLISUUDET

- matkailun kasvupotentiaalin hyödyntäminen
- kylmätekniikan tutkimus- ja liiketoiminta
- paikallinen kulttuuri yhä vahvempana osana Inarin elinvoimaa ja hyvinvointia
- liikenneyhteyksien kehittäminen
- luonnonvarojen eettinen ja kestävä hyödyntäminen
- aktiivinen ja tulokellinen toimija merkitykseltään kasvavalla arktisella alueella

UHAT

- ekologiset muutokset
- Suomen taantumien pitkittyminen
- maailmantalouden ja -politiikan heilahtelut
- huoltosuhteen muutos
- liikenneyhteyksien heikkeneminen ja riittämättömyys
- Lapin/Inarin erityisolosuhteiden huomiotta jättäminen
- kuntien, perheiden ja yksilöiden eriarvoistuminen ja hyvinvoinnin väheneminen

3 Kuntastrategian painopisteet ja linjaukset

Kuntastrategiassa tulee huomioida kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin perustuen.

Valtuusto on hyväksynyt syksyllä 2016 uuden kuntastrategian Inari 2020. Strategian laadintaan osallistettiin myös sidosryhmät, kuntalaiset ja kunnan henkilöstö. Kuntastrategiaa täydennetään vuosien 2018–2019 aikana.

Inarin kunnan visio

- Inari on kuntalaisten mielestä hyvä, turvallinen ja viihtyisä paikka asua ja elää
- inarilaisuudesta tulee yhteinen voimavara - ja inarilaisia yhdistää eniten ja monipuolisimmin luonto
positiivinen inarilaisuus hyödyttää kaikkia kuntalaisia sekä tunnetasolla että konkreettisesti
- inarilaiset ihmiset ja yritykset arvostavat kuntaa, luottavat sen toimintaan ja voivat olla kunnastaan jopa ylpeitä

Näillä varmistamme olevamme oikeassa suunnassa

- asuntoja ja työpaikkoja on riittävästi ja niiden saatavuus sekä kattavuus ovat tasapainossa.
- kunnan investoinnit ovat hallittuja, pysyvät aikataulussa ja saavuttavat niille asetetut tavoitteet
- kuntaorganisaation ja kunnan henkilöstön ammattitaito on kiitettävällä tasolla ja sitä kehitetään jatkuvasti

Näin menestymme

Menestys edellyttää kehittymistä.

Inarin kehittyminen perustuu neljän elementin toteutumiseen: innovatiivisuus - aktiivisuus - yhteistyö – kansainvälisyys

Inarin arvolupaus

Inarin kunta lupaa kuntalaisilleen ja kaikille sidosryhmilleen, että se kaikessa toiminnassaan kehittyy jatkuvasti, on kuntalaisten luottamuksen arvoinen ja ajaa kuntalaisten etuja – demokratiaa kunnioittaen ja sitä toteuttaen.

http://www.inari.fi/media/tiedostot-2016/hallinto-2016//inari-2020-uusi-kuntastrategia-on-valmis_-12.9.2016_kuntastrategian-peruselementit.jpg

4 Hyvinvoinnin edistämistä tukeva työ ja ohjelmat

Kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöhön kunnanjohtaja on syksyllä 2017 nimennyt Hyte -työryhmän. Työryhmän jäsenet ovat sosiaali- ja terveysjohtaja Mari Palolahti, tekninen johtaja Arto Leppälä, kansalaisopiston rehtori Jyrki Kivi, henkilöstösihteeri-suunnittelija Anne-Marie Kalla sekä elinkeino- ja kehittämispalveluista kehittämiskoordinaattori Marja Männistö. Kunnanjohtaja on osallistunut työryhmän tapaamisiin. Hyvinvointikertomus kuluvalle valtuustokaudelle on laadittu toimialojen yhteistyönä. Vastuu hyvinvointikertomuksen laadinnasta on ollut sosiaali- ja terveystoimissa. Hyvinvointikertomusta oli koostamassa terveydenhoitaja Jaana Vallivaara-Puttonen ajalla 23.10–22.12.2017.

Hyvinvointi ja terveyden edistämisen työryhmässä on toimialoittain listattu tärkeimmät hyvinvointiin liittyvät tavoitteet. Kunnanhallitus hyväksyi 4.12.2017 valtuustokaudelle 2017–2021 kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kärkitavoitteiksi seuraavat:

- terveellinen ja turvallinen ympäristö
- yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen
- terveellisen ja liikunnallisen elämäntavan edistäminen

Loppuvuodesta 2017 tehtiin lähinnä järjestöille suunnattu kysely, jonka tarkoituksena oli kerätä järjestöjen tietoa ja kokemusta kuntalaisten hyvinvoinnista ja ehdotuksia sen kehittämiseksi. Kysely oli täytettävissä sähköisesti. Kyselyyn vastanneiden järjestöjen, liikuntaseurojen tai seurakuntien jäsenmäärä oli yhteensä n. 800 henkeä. Vastauksista kävi ilmi, että kuntalaisten hyvinvointiin liittyvät positiiviset asiat ja voimavarat liittyvät vahvasti ympäröivään, puhtaaseen luontoon sekä monipuolisiin ja edullisiin liikunnan ja kulttuurin harrastusmahdollisuuksiin. Yhteisöllisyys koettiin myös positiivisena asiana. Huolenaiheina nousivat esille mm. pitkät välimatkat, joukkoliikenteen puuttuminen, asuntopula ja sisäilmaongelmat. Huolta oli myös syrjäkylien ihmisten pärjäämisestä, yksinäisyydestä, sosiaalisen median runsaasta käytöstä sekä palveluiden tiedottamisesta. Kuulluksi tuleminen, vähäinen tieto esim. järjestöjen toiminnan sisällöstä sekä kuntalaisilla että päättäjillä sekä tuleva sote -uudistus huoletti kyselyyn vastanneita. "Miten passiiviset kuntalaiset saadaan aktiivisemmiksi, mitä uutta voisi keksiä yhdessä?" Kohdassa 5. on lueteltu vastauksissa esitetyt kuntalaisten hyvinvoinnin kehittämisen painopisteet, joihin tulevaisuudessa vastaajien mielestä tulisi panostaa.

Kunnassa on toiminut vuodesta 2005 alkaen terveyden edistämisen työryhmä. Työryhmään on kuulunut työntekijöitä eri toimialoilta ja myös kunnanhallituksesta on ollut edustus. Työryhmän tarkoituksena on ollut toimia hyvinvointikertomuksen ohjausryhmänä ja mm. suunnitella terveyden ja hyvinvointiin liittyen vuosittaiset teemat. Työryhmä ei ole toiminut aktiivisesti viime vuonna. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävä tulee uudelleen organisoida ja resursoida.

Kunta osallistuu useisiin hyvinvointia edistäviin hankkeisiin tällä valtuustokaudella. Maaseudun arjen palveluverkosto -hankkeen (2016–2018) päämääränä on lisätä harvaan asuttujen alueiden ihmisten hyvinvointia ja arjen turvallisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Kehittämiskohteena Inarissa on haja-asutusalueiden turvallisuus. Kunnan johtoryhmässä on päätetty, että aiheeseen paneudutaan kahden kylän, Sevettijärven ja Kaamasen osalta. Näissä kylissä on tehty hankkeiden kautta laajaa selvitystyötä kylän kehittämisestä ja turvallisuudesta. Hankkeen kautta voidaan mo-

nipuolisesti ottaa yhdistykset mukaan toiminnan kehittämiseen (kyläyhdistykset, vanhusjärjestöt, SPR, urheiluseurat, metsästysjärjestöt jne.).

Perhekeskustoimintamalli Lappiin -hankkeessa (Lapin LAPE vuosina 2017–2018) tavoitteena on luoda Lappiin perheiden voimavaroja vahvistava perhekeskustoimintamalli. Mallissa yhteen sovitetaan julkiset palvelut, järjestöt, seurakunnat, yksityiset sekä vapaaehtoiset toimijat. Tavoitteena on luoda malli osaksi Lapin sote -rakennetta ja vahvistaa perhepalvelujen painopistettä ennaltaehkäiseviin palveluihin.

Koko Lappia koskevassa Toimiva kotihoito Lappiin -hankkeessa (2016–2018) Inarissa kehitetään erityisesti teknologian hyödyntämistä kotihoidossa.

Kunta osallistuu myös "Voimavaroja, toimintakykyä ja osallisuutta Lappiin" -hankkeeseen (Voitto -hanke ajalla 1.8.2017–31.5.2020). Hankkeen tavoitteina on hankalimmin työllistyvien syrjäytymisen ehkäisy, työllistymismahdollisuuksien edistäminen, ohjauspalvelujen lisääminen sekä elämänlaadun ja osallisuuden parantaminen.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi käytetään työskentelyn tukena erilaisia valtakunnallisia tai kunnassa tehtyjä asiakirjoja ja ohjelmia kuten

- kuntastrategia ja elinvoimaohjelma (valmistelussa 2018)
- talous- ja toimintasuunnitelmat (vuosittain)
- viestintästrategia
- Inarin turvallisuussuunnitelma
- Inarin kunnan lasten ja nuorten hyvinvointiohjelma 2017–2020
<http://www.inari.fi/media/tiedostot-2017/sosiaali-ja-terveysosasto-2017/asiakirjat.pdf>
- Inarin kunnan suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi 2016–2019
http://www.inari.fi/media/tiedostot-2015/sote//ikaantyneen_vaeston_suunnitelma_2016-2019.pdf
- Neuvolan, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon toimintaohjelma 2018–2020 (tulossa)
- Lapin sairaanhoitopiirin alueen kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämissuunnitelma 2017–2020
- Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen valvontaohjelma 2016–2019
http://www.valvira.fi/documents/14444/1006217/Sote_valvontaohjelma_paivitys_2018.pdf/9f062eef-b913-bba0-56b1-6fb6e26c62b6
- Saamelaiden sosiaali- ja terveysalan kehittämisohjelma 2016–2019 (Saamelaiskäräjät)

5 Hyvinvointisuunnitelma valtuustokaudelle 2017–2020

Tulevassa sote- ja maakuntauudistuksessa hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja ehkäisevä päihdetyö jäävät kuntien tehtäväksi ja kuntien vastuu tulee korostumaan uudella tavalla. Kunta voi edistää alueen elinvoimaa sekä hillitä sosiaali- ja terveydenhuollon menojen kasvua edistämällä kuntalaisten hyvinvointia suunnitelmallisesti ja aktiivisesti. Inarin kunnassa tulee määritellä pysyvä rakenne hyte -työhön ja tällä varmistaa, että hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on jatkossa koko kunnan tehtävä. Kunnan hyte -valmistelussa on nostettu esille hyvinvointikoordinaattorin toimen perustaminen kunnan keskushallintoon. Hyvinvointikoordinaattorin tehtävinä voisi olla hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, yhteistyön koordinointi eri toimialoilla ja erityisesti maakunnan kanssa, järjestyhteistyö, hyvinvointikertomuksen laadinta ja arviointi, hyvinvointitiedon kokoaminen, ehkäisevä päihdetyö, vanhus- ja vammaisneuvoston toiminta ja turvallisuussuunnittelu. Kuntien valtiosuus uudistuksessa kunnan peruspalvelujen valtiosuuteen on tulossa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosa, jonka tarkoituksena on korvata kunnille asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvien tehtävien kustannuksia sekä kannustaa niihin.

Päätösten vaikutusten ennakoarviointi on systemaattinen menetelmä arvioida ennalta tietyn valmisteltavan päätöksen vaikutuksia eri näkökulmista esim. eri ihmisryhmiin ja ympäristöön. Se toimii suunnittelun ja päätöksenteon työvälineenä ja voi parantaa päätösten laatua, auttaa ennalta koimaan paremmin päätöksistä aiheutuvia seurauksia ja sillä voidaan vaikuttaa mahdollisten kustannusten syntymiseen riskien, uhkien ja mahdollisuuksien ennalta arvioinnilla. Vaikutusten ennakoarviointiin on olemassa Kuntaliiton kehittämä sähköinen EVA -työväline, joka löytyy samasta osoitteesta kuin hyvinvointikertomukset (hyvinvointikertomus.fi) ja se on myös Inarin käytettävissä. Inarissa menetelmää ei käytetä systemaattisesti tällä hetkellä.

Valmistelussa olevan maakuntalain mukaan maakunnissa oleva sosiaali- ja terveydenhuollon osaamisen ja tietopohjan tulee tukea kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä. Maakunnan tehtävänä on mm. laatia alueellinen hyvinvointikertomus yhteistyössä alueen kuntien kanssa, antaa asiantuntijatukea kunnille hyte -työssä ja järjestää ehkäiseviä sosiaali- ja terveystalvijoita.

Inarilaisille järjestöille suunnattuun kyselyyn vastanneet nostivat seuraavia kuntalaisten hyvinvoinnin kehittämisen painopisteitä, joihin tulevaisuudessa pitäisi panostaa:

- *vapaaehtoistyön arvostaminen*
- *kuntalaisten aktivointi liikkumaan ja osallistumaan*
- *kuljetuspalvelujen järjestäminen myös vapaa-ajan harrastuksiin, asiointiliikenteen lisääminen*
- *kimppakyytejä harrastuksiin ja tapahtumiin*
- *katujen hiekoitus vain toiselle puolen katua*
- *urheiluhalli ja jäähalli kuntoon, isompi kuntosali*
- *hiihtolatu lvaloon joenjälle sekä syrjäkylille*
- *ohjattuja kävelyretkiä ulkoilureitille*
- *palveluista ja tapahtumista tiedottaminen aktiivisemmin*
- *yhteystietojen jakaminen, josta tarvittaessa saa apua*
- *asiantuntijoiden luennot esim. terveyteen ja järjestön toimintaan liittyen*
- *päätäjien tutustumiskäynnit paikan päällä järjestöjen toimi/-tapaamistiloissa*

- erilaisia terveyden mittauspalveluja useammin
- senioritalo Inarin kirkonkylälle
- päivätansseja useammin
- seniorikahvila tai muu tapaamispaikka
- ikäihmisten neuvontapalvelut ja mittauspalvelut
- ruokapalvelu syrjäkylille useammin viikossa
- nuorille suunnattuja kursseja
- kunnan palvelutason kehittäminen koko kunnan alueella ja eri sektoreiden yhteistyön sujuvoittaminen
- syrjäkyläisten terveyspalvelujen lisääminen
- tukityöllistämisen kehittäminen
- työttömille ilmainen uimahallin ja kuntosalin käyttömahdollisuus, välillä myös elokuva-iltoja tai mahdollisuus osallistua kulttuuritoimen tapahtumiin

Kunnan hyvinvointia ja terveyttä sekä terveyseroja kuvaavat indikaattorit kootaan hyvinvointikertomukseen. Inarin sähköisessä hyvinvointikertomuksessa (hyvinvointikertomus.fi) on koottu laajasti indikaattoritietoa kunnan kärkitavoitteisiin liittyen. Tulostettavaan hyvinvointikertomukseen on valittu 10 indikaattoria, joita myös maakunnan alueellisessa hyvinvointikertomuksessa ja valtionosuusuudistukseen liittyen seurataan tämän hetkessä valmistelussa. Indikaattoreita voidaan tarvittaessa muuttaa vuosittain.

Alla olevaan taulukkoon on koottu toimialojen valmistelemat hyvinvointikertomuksen tavoitteet, toimenpiteet, resurssit ja arviointimittarit. Lisäksi toimialat ovat nostaneet kärkitavoitteiden alta seuraavat tavoitteet ja toimenpiteet keskeisiksi:

1. Terveellinen ja turvallinen ympäristö

- Hyvä arjen turvallisuus
 - tiedottaminen palveluista ja yhteyshenkilöistä
 - valmiussuunnitelmien päivittäminen
- Esteetön ja turvallinen asumis-, kasvu- ja liikuntaympäristö
 - kevyenliikenteenväylien, virkistysreittien ja puistoalueiden kunnossapidon parantaminen
 - kouluympäristön kehittäminen uuden koulukeskuksen suunnittelussa ja rakentamisessa
 - kylätyöntekijöiden palvelujen ja turvateknologian käytön lisääminen ikäihmisille
- Tapaturmien ja onnettomuuksien ehkäisy
 - liukuesteet kenkiin tai kävelysauvat 75 vuotta täyttäneille

2. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden kehittäminen ja vahvistaminen

- Syrjäytymisen ehkäisy ja sosiaalisen turvallisuuden varmistaminen
 - pitkäaikaistyöttömyyden vähenemiseen liittyvät toimenpiteet ja syrjäytymisen vaarassa olevien aktivointi
 - varhainen tukeminen ja puuttuminen lasten ja nuorten ongelmiin mm. ennaltaehkäisevällä perhetyöllä ja lapsiperheiden kotipalvelulla
- Kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen
 - kouluympäristön suunnittelu

- viestinnän kehittäminen
- Yhteisöllisyyden lisääminen, yhdessä tekeminen ja osallisuuden edistäminen
 - Senioreiden, vertaistuki-ryhmien ja järjestöjen aktivoiva tapaamispaikka
 - Mahdollisuus osallistua yhteisön toimintaan, toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, kylätoiminnan lisääminen

3. Terveellisen ja liikunnallisen elämäntavan edistäminen

- Liikunnan lisääminen kohderyhmälle sopivalla tavalla
 - penkkejä ja muita levähdyspaikkoja katujen ja liikuntareittien varsille
- Terveysneuvonta kaiken ikäisille
 - ehkäisevät terveystarkastuksen ja matalan kynnyksen terveysneuvonta
- Päihteiden käytön vähentäminen
 - nuorten elämäntapahallinnan kehittäminen mm. Selvästi riippumaton - päihdevalistustapahtuman ja asiantuntijavierailujen avulla

1. TERVEELLINEN JA TURVALLINEN YMPÄRISTÖ

Tavoite	Toimenpiteet	Resurssit	Arviointimittarit
Hyvä arjen turvallisuus	Ajantasaiset valmius- ja turvallisuussuunnitelmat	Kunnan toimialat ja yhteistyötahot, yritykset, kyläyhdistykset	Valmiusharjoitukset
	Tiedottaminen palveluista ja yhteyshenkilöistä	Kunta, järjestöt, yritykset	Asiakastyytyväisyyskyselyt
	Lasten iltapäivätoiminta	Varhaiskasvatus, seurakunnat, järjestöt	Käyttäjämäärät
	Ensiapukursseja kaikissa kylissä	Järjestöt	
Toimiva poikkihallinnollinen yhteistyöverkosto	Vuosittainen turvallisuusseminaari Yhteinen turvallisuussuunnittelu	Kunta, pelastuslaitos, poliisi, tulli, rajavartiolaitos, puolustusvoimat, SPR, Vapepa, kyläyhdistykset, muut järjestöt	Ajantasainen turvallisuussuunnitelma
Tapaturmien ja onnettomuuksien ehkäisy	IKINÄ -toimintamallin käyttöönotto kaatumisten ehkäisemiseksi yli 65 -vuotiaille terveysneuvonnan tai palvelusuunnitelman yhteydessä	Sosiaali- ja terveystoimi	Toimintamalliin liittyvän kyselyn toteutus Tilastot: Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä
	Liukuesteet kenkiin tai kävelysauvat 75 vuotta täyttäneille	Kunta, kuntalaiset, yritykset	Vammojen ja myrkytysten hoidosta aiheutuvat sairaalajaksot ja/tai sairaalassa hoidetut potilaat Kaatumisen tai putoamisen seurauksena kuolleet
Esteetön ja turvallinen asumis-, kasvu- ja liikuntaympäristö	Kevyenliikenteenväylien, virkistysreittien ja puistoalueiden kunnossapidon parantaminen	Tekninen toimi	Käyttäjien kokemukset
	Rakennusten terveellisyys	Tilapalvelu liikelaitos, ympäristöyk-	Kyselyt, tutkimukset

	<p>den varmistaminen</p> <p>Kaupunkimaisen ympäristökulttuurin lisääminen esim. eläinten jättesäiliöiden ja opastusta niiden käytössä</p> <p>Jätteen kierrätyksen lisääminen</p> <p>Tasoristeysten ja muiden turvallisuusriskien poistaminen virkistys- ja kulkureiteiltä ja -urilta</p> <p>Valaistuksen rakentaminen ja ylläpito</p> <p>Viheralueiden hoitaminen, pusikkojen raivaus, kukaistutukset</p> <p>Vuokra-asuntojen lisääminen</p> <p>Kouluympäristön kehittäminen</p> <p>Kulttuuri kuuluu kaikille - esteettömät tilat ja tapahtumat, tekstitettyjä elokuvia, tulkkauksia, induktiosilmukat tiloissa</p> <p>Kylätyöntekijöiden palvelujen ja turvateknologian käytön lisääminen ikäihmisille</p>	<p>sikkö, sisäilmatyöryhmä</p> <p>Tekninen toimi, kuntalaiset</p> <p>Lapeco, varhaiskasvatus, koulut, kuntalaiset</p> <p>Tekninen toimi</p> <p>Tekninen toimi, Tilapalvelu liikelaitos, kiinteistöjen omistajat</p> <p>Tekninen toimi, kiinteistöjen omistajat</p> <p>Kunta, yritykset</p> <p>Sivistystoimi, Tilapalvelu liikelaitos</p> <p>Toimialat, Tilapalvelu liikelaitos</p> <p>Sosiaali- ja terveystoimi</p>	<p>Kierrätyspisteiden määrä</p> <p>Vuokra-asuntojen määrä, asuntojono</p>
--	---	---	---

2. YHTEISÖLLISYYDEN JA OSALLISUUDEN KEHITTÄMINEN JA VAHVISTAMINEN

Tavoite	Toimenpiteet	Resurssit	Arviointimittarit
Kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen	Kaikenikäisten kuntalaisten mukaan ottaminen palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen, osallisuusareenat kuten asukas-tilaisuudet ja kylätapaamiset, esimerkiksi kouluympäristön kehittämisessä Viestinnän kehittäminen, mm. sosiaalisessa mediasa	Kunta, nuorisovaltuusto, vanhus- ja vammaisneuvostot, kehittäjäasiakkaat, kyläyhdistykset Kunta	Kuntalaiskyselyt Äänestysaktiivisuus Nuorisovaltuuston kärkihankelistan toteutumisen arviointi
Asiakaslähtöistä palvelua nykyaikaisesti	Sähköisten palvelujen kehittäminen ja digitalisaation hyödyntäminen ml. saamenkieliset palvelut Palveluohjauksen kehittäminen Ikäihmisten palveluoppaan uusiminen	Toimialat, Toimiva kotihoito Lappiin -hanke, kehittäjäasiakkaat Sosiaali- ja terveystoimi Sosiaali- ja terveystoimi	Asiakastyytyväisyyskyselyt, Virtupisteiden käyttö
Yhteisöllisyyden lisääminen, yhdessä tekeminen ja osallisuuden edistäminen	Kunnan tilojen monipuolinen käyttö myös virkajan ulkopuolella Mahdollisuus osallistua yhteisön toimintaan, toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, kylätoiminnan lisääminen Osallistumismahdollisuus myös verkossa, sosiaalisen median hyödyntäminen Yhteistyön lisääminen toimialojen välillä Toiminnalliset tapahtumat lasten ja perheiden kanssa	Toimialat ja järjestöt Nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto, vammaisneuvosto seurakunnat, järjestöt, kyläyhdistykset, kuntalaiset Kunta, järjestöt Toimialat Toimialat ja järjestöt	Käyttäjä- ja kuntalaiskyselyt

	<p>Senioreiden, vertaistukiryhmien ja järjestöjen aktiivinen tapaamispaikka</p> <p>Asiointi- ja vapaa-ajan liikenteen lisääminen</p> <p>Hyvinvointipäivä - tapahtuma vuosittain</p>	<p>Kunta ja järjestöt</p> <p>Kunta, kuntalaiset</p> <p>Kunta, Nordica, järjestöt ja yritykset</p>	
Syrjäytymisen ehkäisy ja sosiaalisen turvallisuuden varmistaminen	<p>Varhainen tukeminen ja puuttuminen lasten ja nuorten ongelmiin sekä moniammatillisen yhteistyön kehittäminen, mm. ennaltaehkäisevä perheytyö neuvolatoimintaan, lapsiperheiden kotipalvelun lisääminen, lapset puheeksi -työmenetelmän käyttö, Time Out -toimintamalli</p> <p>Oppilas- ja opiskeluhoitoon kehittäminen mm. sähköisten palvelujen lisääminen nuorille</p> <p>Nuorten kesätyöllistymisen turvaaminen</p> <p>Työttömyyden vähentämisen liittyvät toimenpiteet ja syrjäytymisvaarassa olevien aktivointi</p>	<p>Sivistystoimi, sosiaali- ja terveystoimi, järjestöt, seurakunnat</p> <p>Sosiaali- ja terveystoimi, sivistystoimi</p> <p>Kunta</p> <p>Kunta, VOITTO -hanke, nuorten työpajatoiminta</p>	<p>Tilastot: terveystarkastuksista poisjääneiden määrä, toimeentulotukea saaneet lapsiperheet, palvelujen käyntimäärät ja toimenpiteiden seuranta, erityispalvelujen tarpeen määrän kehittyminen</p> <p>Kouluterveyskyselyt</p> <p>Määrärahojen riittävyys</p> <p>Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24 -vuotiaat, työttömyystilastot, toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet, työmarkkinatuen kuntaosuus</p>
Yrittäjien aktivoiminen ja osallistaminen, yrittämisen esteiden vähentäminen	<p>Yritysneuvonta ja tapahtumat</p> <p>Tiedottaminen, koulutus ja kurssitarjonta, hanke-toiminta</p>	<p>Nordica</p> <p>Nordica, yrittäjät</p>	<p>Määrätilastot</p>

	Yhteisöllisyyden ja positii- visen yritysilmapiirin li- sääminen	Yrittäjät, kunta	
Kunnan ja järjestöjen yhteistyön parantaminen	Toimialojen yhteiset ta- pahtumat järjestöjen kanssa, järjestötyön koor- dinointi	Kunta, järjestöt	Yhteisen toimin- nan, hankkeiden ja tapahtumien

3. TERVEELLISEN JA LIKUNNALLISEN ELÄMÄNTAVAN EDISTÄMINEN

Tavoite	Toimenpiteet	Resurssit	Arviointimittarit
Liikunnan lisääminen kohderyhmälle sopivalla tavalla	<p>Liikuntapaikkojen hyvän tason säilyttäminen ja kehittäminen</p> <p>Liikuntapaikkojen moni- puolinen aukiolo ja käyttö Yhteiset liikuntatapahtu- mat</p> <p>Pelit ja leikit tavoitteelli- sena menetelmänä nuori- sotiloilla tapahtuvassa toiminnassa</p> <p>Liike osana kulttuuritoi- mintaa</p> <p>Kuntouttava työote ikäih- misten ja vammaisten palveluissa</p> <p>Penkkejä ja muita leväh- dyspaikkoja katujen ja liikuntareittien varsille</p> <p>Luontoliikunta ja liikunta- retket</p>	<p>Liikuntatoimi, tek- ninen toimi</p> <p>Kaikki toimialat, järjestöt</p> <p>Nuorisotoimi, jär- jestöt</p> <p>Kulttuuritoimi, liikuntatoimi</p> <p>Sosiaali- ja terveys- toimi, kansalais- opisto</p> <p>Tekninen toimi</p> <p>Liikuntatoimi, jär- jestöt, yritykset</p>	<p>Käyttö- ja tapah- tumatilastot, ikäja- kaumat</p> <p>Kotona asuvien määrä, palvelutar- peen määrän kehi- tys</p>
Väestön hyvän ravitse- muksen edistäminen	<p>Ravitsemussuositusten noudattaminen kaikissa ikäryhmissä</p> <p>Ravitsemusohjaus osana neuvola-, koulu- ja opiske- lijatarkastuksia</p>	<p>Ruokapalvelukes- kus, sivistystoimi, sosiaali- ja terveys- toimi</p> <p>Sosiaali- ja terveys- toimi</p>	<p>Ruokatuotannon ohjausjärjestelmä, tilastot, asiakasty- tyväisyysskyselyt</p>

	Ruokakasvatukseen liittyvä monialainen yhteistyö	Ruokapalvelukeskus, sivistystoimi, sosiaali- ja terveystoimi	
	Lähiruuan lisääminen	Ruokapalvelukeskus	
Terveysneuvonta kaiken ikäisille	Neuvolan toimintaohjelman uudistaminen	Terveystoimi	Tilastot, käyntimäärät, hyvinvointikyselyt
	Terveysneuvonta matalan kynnyksen palveluna	Terveystoimi, järjestöt, yritykset	
	Ehkäisevät terveystarkastukset ml. suun tarkastukset	Terveystoimi	
	Maksuton ehkäisy alle 25 -vuotiaille	Terveystoimi	
Päihteiden (tupakka, nuuska, alkoholi, huumet ja lääkkeet) käytön vähentäminen	Päihteiden käytön kartoittaminen eri ikäryhmille säännöllisesti	Sosiaali- ja terveystoimi, sivistystoimi	Tilastot Kouluterveyskysely
	Päihdevalistus, mm. Selvästi riippumaton - päihdevalitustapahtuma ja asiantuntijavierailut nuorten luona	Nuorisotoimi, sosiaali- ja terveystoimi, poliisi, järjestöt	
	Lyhytneuvonnan käyttö (mini-interventiot)	Sosiaali- ja terveystoimi	
	Päihdekuntoutuksen kehittäminen	Sosiaali- ja terveystoimi, järjestöt	

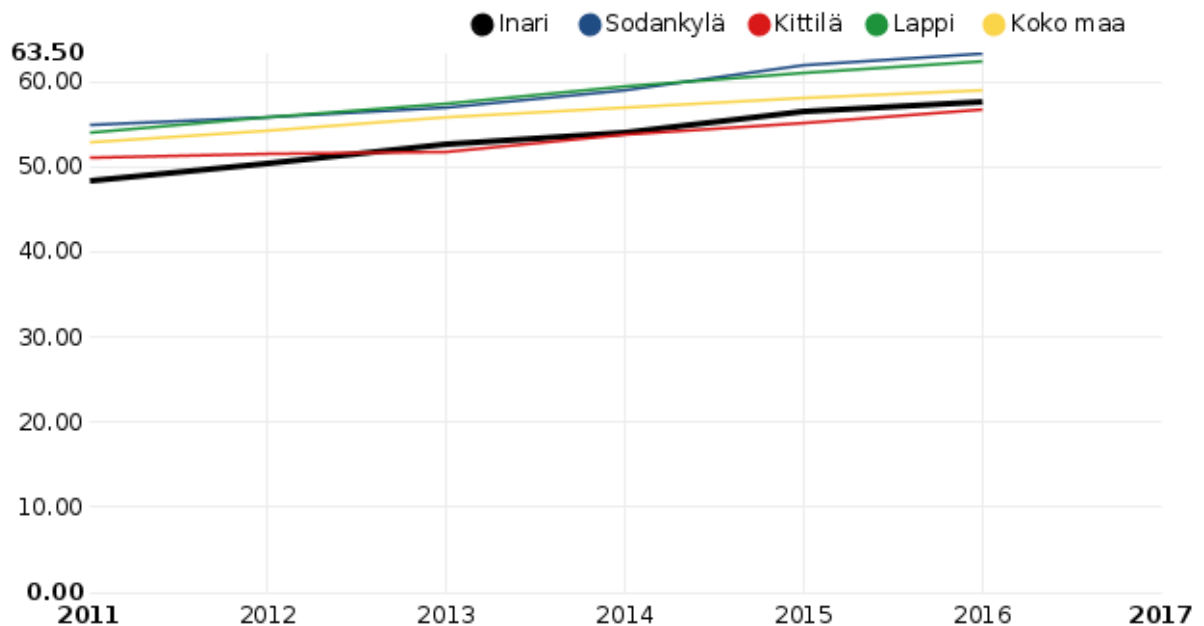
OSA III VALTUUSTOKÄSITTELY

Hyte -työryhmän valmisteleva laaja hyvinvointikertomus käsitellään ensin lautakunnissa maaliskuun 2018 aikana. Tämän jälkeen kuntalaisilla, nuorisovaltuustolla, vanhusneuvostolla ja vammaisneuvostolla on mahdollisuus kommentoida valmisteltua hyvinvointikertomusta mm. kunnan nettisivuilla ja sosiaalisessa mediassa. Kunnanhallitus käsittelee asiakirjan huhtikuussa 2018 ja toimittaa edelleen valtuuston hyväksyttäväksi.

6 Suunnitelman hyväksyminen

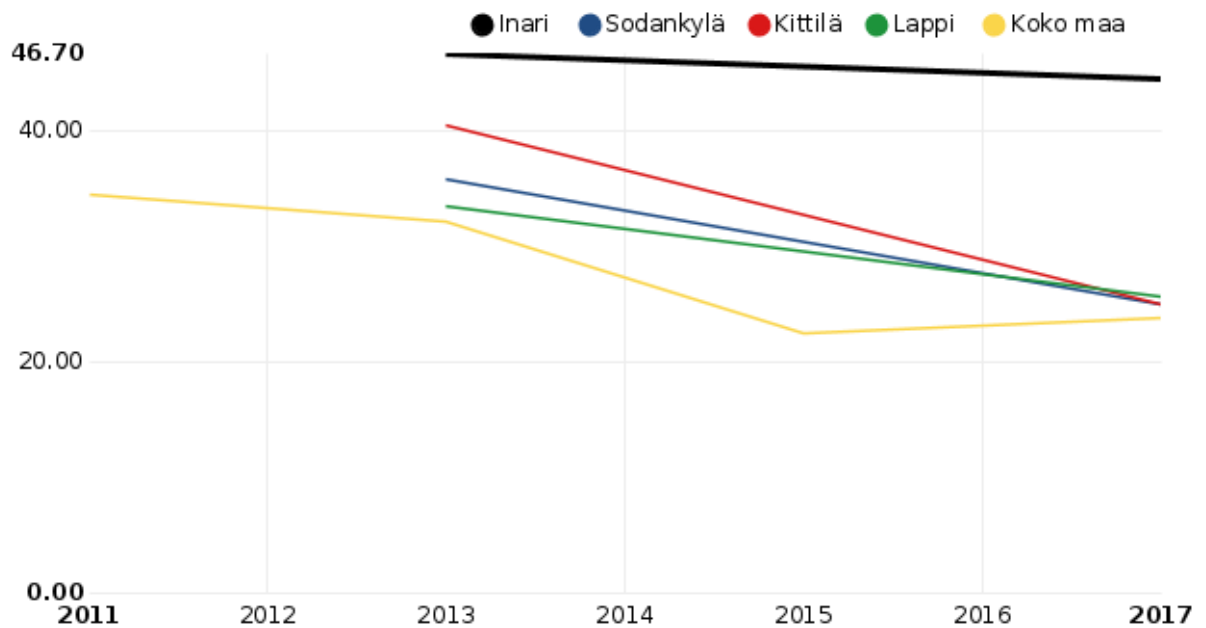
7 Indikaattorit kaavioina

Huoltosuhte, demografinen

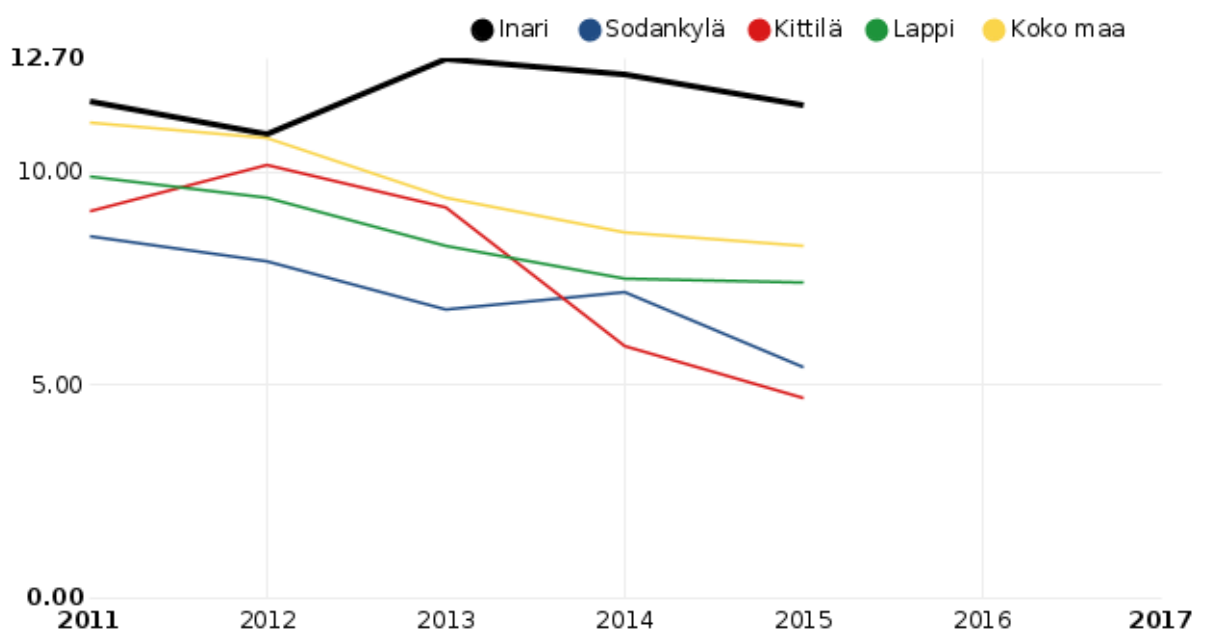
Demografinen (tai väestöllinen) huoltosuhte ilmaisee, kuinka monta alle 15-vuotiasta ja 65-vuotta täyttäneitä on sataa 15 - 64-vuotiasta (työikäistä) kohti. Mitä enemmän on lapsia ja/tai eläkeikäisiä, sitä korkeampi huoltosuhteen arvo on.

Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa: 9. luokan oppilaista

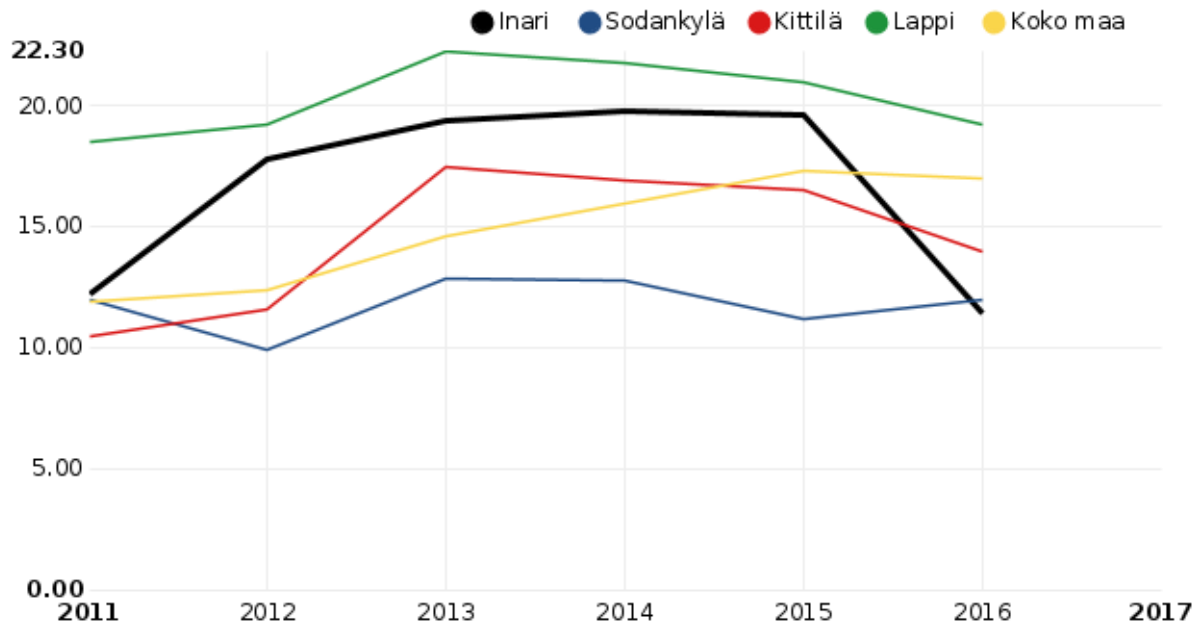
Indikaattori ilmaisee vapaa-ajallaan tavallisesti korkeintaan tunnin viikossa hengästyttävää ja hiikoiluttavaa liikuntaa harrastavien peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten osuuden prosentteina kysymykseen vastanneista ko. ikäluokassa.

Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 - 24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

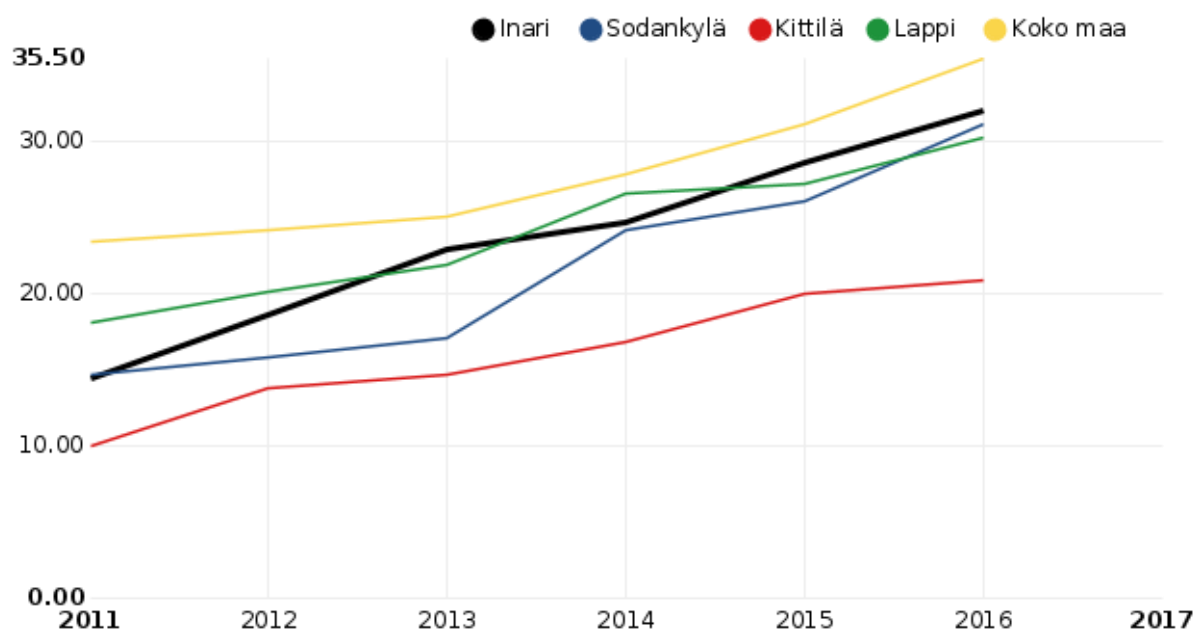
Indikaattori ilmaisee koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17 - 24-vuotiaiden osuuden prosentteina vastaavanikäisestä väestöstä. Koulutuksen ulkopuolelle jääneillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka ko. vuonna eivät ole opiskelijoita tai joilla ei ole tutkintokoodia eli ei perusasteen jälkeistä koulutusta.

Nuorisotyöttömät, % 18 - 24-vuotiaasta työvoimasta

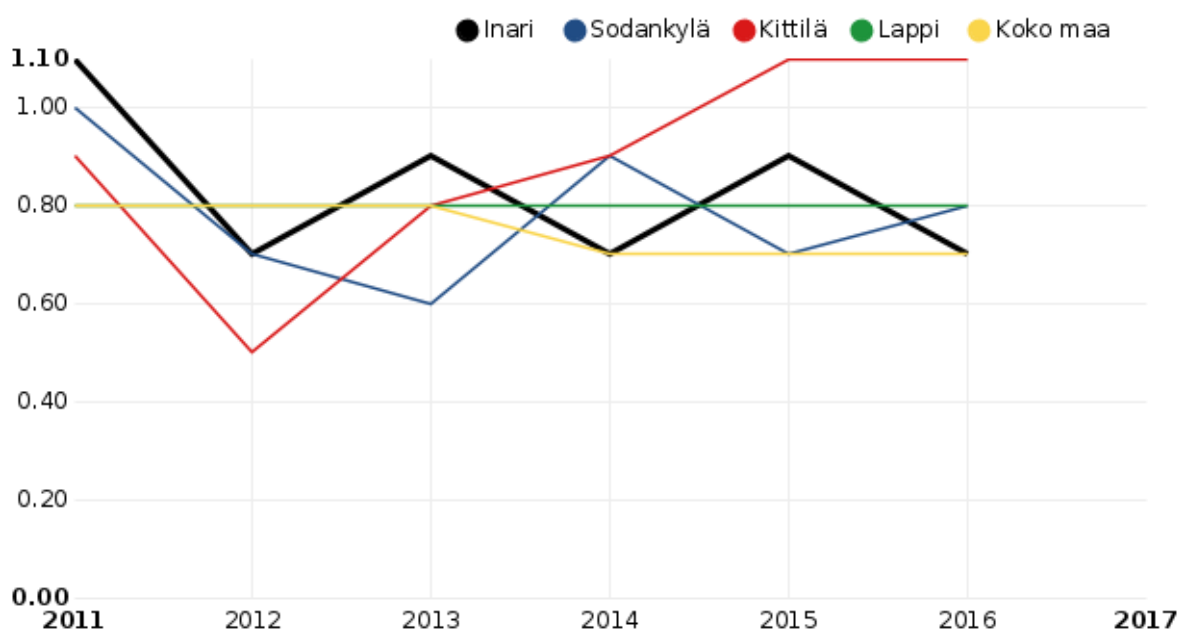
Indikaattori ilmaisee 15 - 24-vuotiaiden työttömien osuuden prosentteina 18 - 24-vuotiaasta työvoimasta. Nuorisotyötön on 15 - 24-vuotias työtön.

Pitkäaikaistyöttömät, % työttömistä

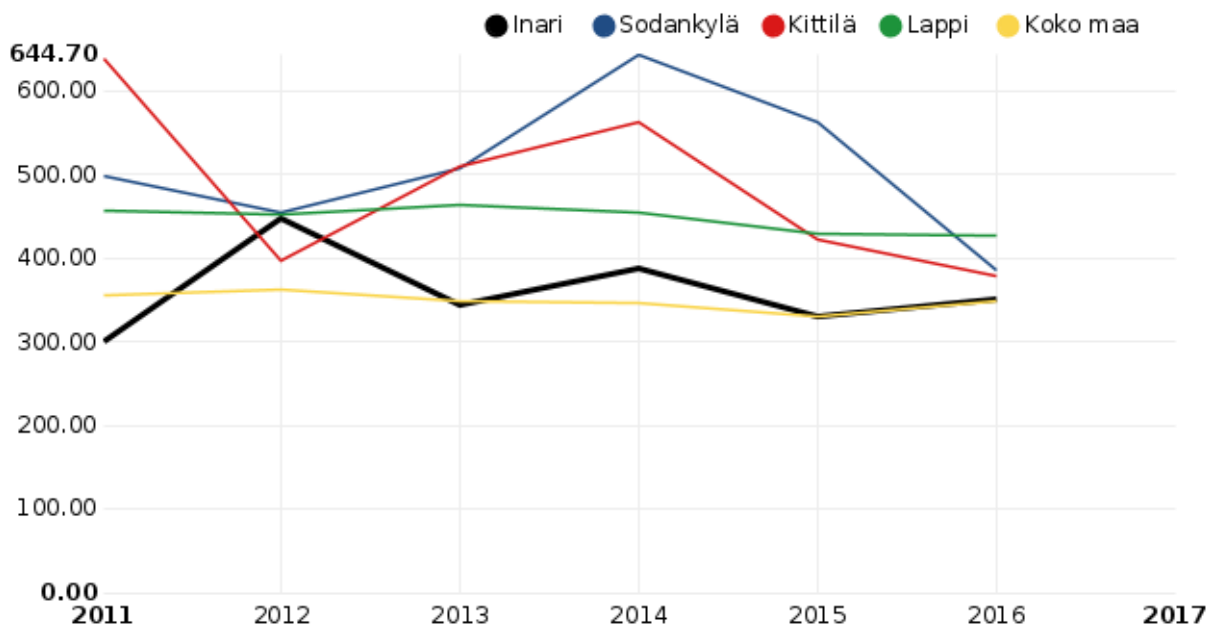
Indikaattori ilmaisee pitkäaikaistyöttömien osuuden prosentteina työttömistä. Työttömään työvoimaan luetaan 15-64-vuotiaat työttömät. Pitkäaikaistyötön on työtön työnhakija, joka on ollut työttömänä vähintään 12 kuukautta.

Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, % vastaavanikäisestä väestöstä

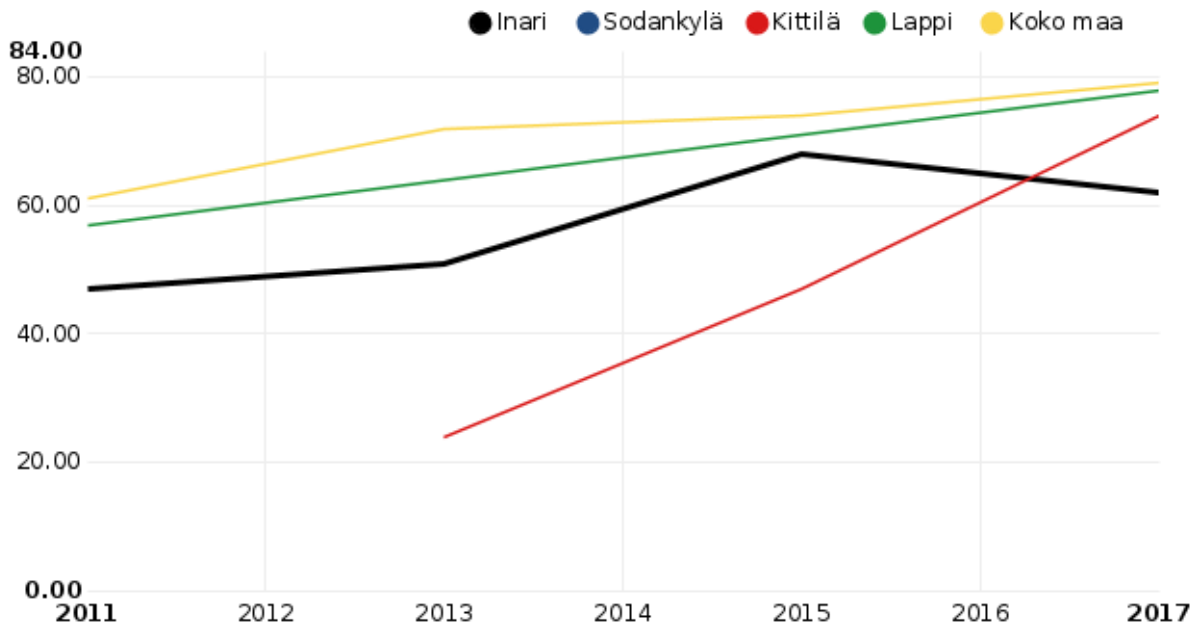
Indikaattori ilmaisee kaikkien vuoden aikana 65 vuotta täyttäneille sattuneiden ja sairaalassa hoidettujen lonkkamurtumien lukumäärän prosentteina vastaavanikäisestä väestöstä.

Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä / 1000 vastaavanikäistä

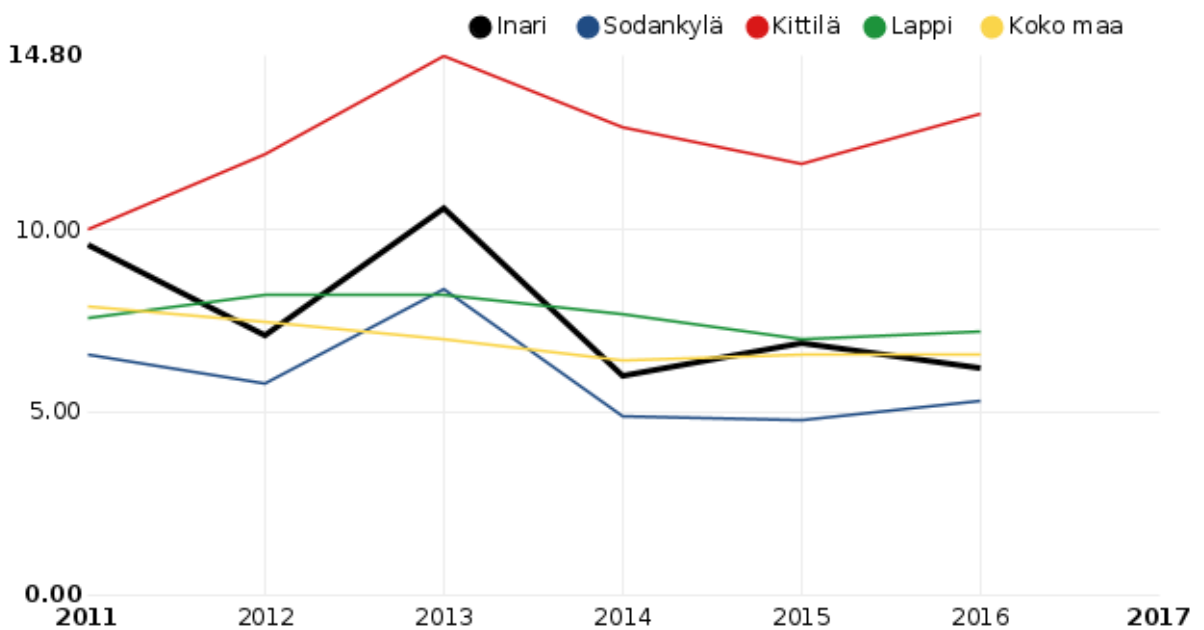
Indikaattori ilmaisee vuoden aikana kaatumisen tai putoamisen vuoksi sairaanhoitoa saaneiden 65 vuotta täyttäneiden potilaiden hoitajaksojen lukumäärän kymmentä tuhatta vastaavanikäistä asukasta kohti.

Terveystiedon aktiivisuus (TEA) kunnan strategisessa johtamisessa pistemäärä

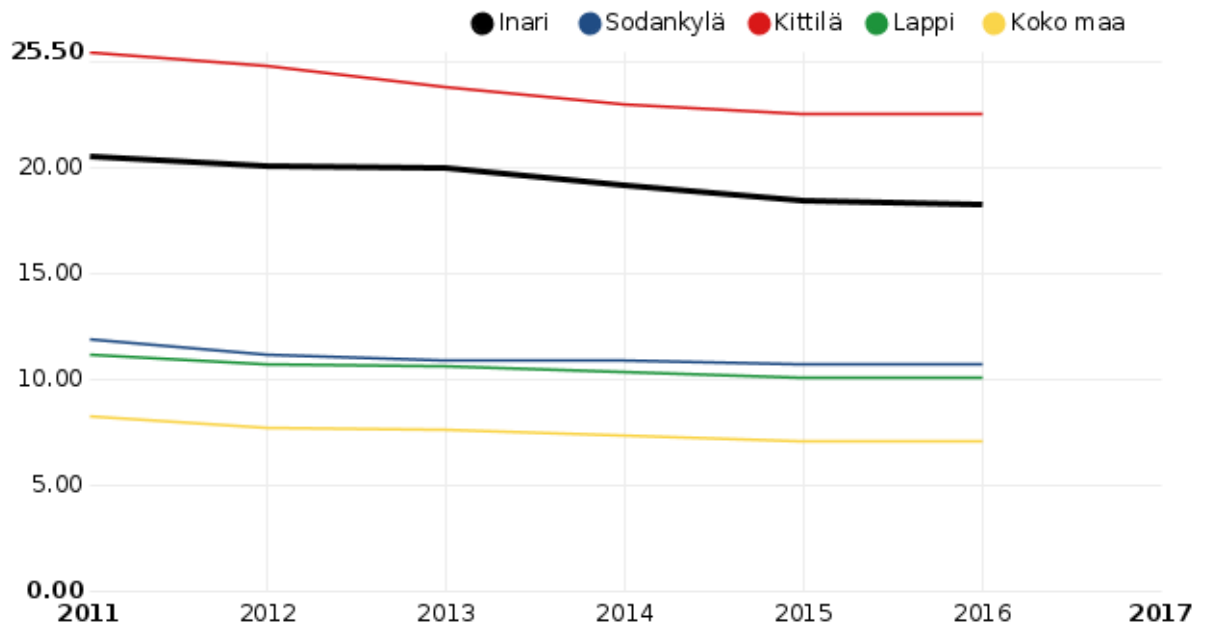
Indikaattori kuvaa kuntajohdon ja kunnan keskushallinnon terveystiedon aktiivisuutta. Indikaattori on pistemäärä asteikolla 0 - 100.

Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset / 1000 asukasta

Indikaattori ilmaisee poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten eli henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten osuuden tuhatta asukasta kohti.

Alkoholijuomien myynti asukasta kohti 100 %:n alkoholina, litraa

Indikaattori ilmaisee vuoden aikana kunnan alueella Alkon myymälöistä myydyn ja kunnan alueella sijaitseviin elintarvikeliikkeisiin, kioskeihin, huoltoasemille ja anniskeluravintoloille toimitettujen alkoholijuomien määrän 100 %:n alkoholina laskettuna litroina jokaista vastaavalla alueella asuvaa kohden.